

та нестатки зламали мужність і стійкість англійських робітників». Під лозунгом «Робітниця України – всі на допомогу сім'ям гірників Англії» 20 та 21 серпня в республіці проводився «День шахтарки». У цей день лише від концертів, лотереї та інших заходів, за даними 23 окружних профрад, у фонд допомоги страйкарям Англії надійшло 18871 карбованців [6, с. 220].

Важливою подією у зміцненні зв'язків між робітниками СРСР та Англії став приїзд до Радянського Союзу делегації англійських шахтарів та жінок страйкуючих. На адресу ВІРПС було послано запрошення англійській делегації відвідати Україну. У першій половині вересня англійські гості прибули на Україну.

Приїзд делегації англійських гірників ще більше зміцнив рішучість робітників УРСР підтримувати страйкарів. Але страйк з кожним днем наближався до своєї критичної фази. Проте окремі загони шахтарів продовжували боротьбу у січні 1927 р. В зв'язку з цим комітети робітниць не припиняли свою роботу на Україні до середини січня 1927 р., а гроші у фонд допомоги надходили до кінця лютого 1927 р. За час страйку гірники Радянської України зібрали 945180 карбованців, а профспілкові організації республіки – 1896498 карбованців [10, с. 20].

Отже, братерські зв'язки радянських і англійських робітників витримали перевірку в 1924–1927 рр. і не тільки не ослабли, але й ще більше розширилися й зміцнилися в боротьбі за мир, за повсякденне життя, інтереси робітників.

Список використаних джерел

1. Английская стачка и рабочие СССР. – М., 1926. – 85 с.
2. Английское проф. движение и рабочая партия // Вестник профдвижения Украины. – 1924. – №33. – С.76–84.
3. Бельська М. В. Пролетарська солідарність робітників України з трудящими зарубіжних країн // Український історичний журнал. – 1965. – №10. – С.62.
4. Бондар В. П. Солідарність і дружба. Інтернаціональні зв'язки трудящих зарубіжних країн / В. Н. Бондар. – К.: Наукова думка, 1970. – 146 с.
5. Бруз В. С. Англо–Советские отношения в 1924–1927 гг.: Дисс. канд. ист. наук. – К., 1956. – 289 с.
6. Волков Ф. Д. Англо–советские отношения 1924–1929 гг. – М., 1958. – 464 с.
7. Іваненко В. В. Джерела народної дипломатії: Міжнародні зв'язки трудящих України в 20–30 рр. / В. В. Іваненко. – Дніпропетровськ, 1992. – 159 с.
8. Крейк. Советские и английские профсоюзы // Вестник профсоюзов Украины. – 1925. – №14. – С.70–71.
9. Озеров Л. С. Международный пролетариат – Страна советов. – М.: «Знание», 1965. – 32 с.
10. Осетров О. Ф. Братерські зв'язки робітників Радянської України та Англії (1924–1927) / О. Ф. Осетров // УЗЖ. – 1966. – №8. – С.13–23.
11. Панкратов А. Международная деятельность советских профсоюзов (1918–1941) / А. Панкратов. – Горский: Волго–Вятское книгоиздательство, 1972. – 480 с.

References

1. Anglijskaja stachka i rabochie SSSR. – M., 1926. – 85 s.
2. Anglijskoe prof. dvizhenie i rabochaja partija // Vestnik profdvizhenija Ukrainy. – 1924. – №33. – S.76–84.
3. Bel's'ka M. V. Proletars'ka solidarnist' robitnykiv Ukrai'ny z trudjashhymy zarubizhnyh kraï'n // Ukrai'ns'kyj istorychnyj zhurnal. – 1965. – №10. – S.62.
4. Bondar V. P. Solidarnist' i druzhba. Internacjonal'ni zv'jazky trudjashhych zarubizhnyh kraï'n / V. N. Bondar. – K.: Naukova dumka, 1970. – 146 s.
5. Bruz V. S. Anglo–Sovetskie otnoshenija v 1924–1927 gg.: Diss. kand. ist. nauk. – K., 1956. – 289 s.
6. Volkov F. D. Anglo–sovetskie otnoshenija 1924–1929 gg. – M., 1958. – 464 s.

7. Іваненко В. В. Джерела народної дипломатії: Міжнародні зв'язки трудящих України в 20–30 рр. / В. В. Іваненко. – Дніпропетровськ, 1992. – 159 с.

8. Крейк. Советские и английские профсоюзы // Вестник профсоюз Украины. – 1925. – №14. – С.70–71.

9. Озеров Л. С. Международнорный пролетариат – Страна советов. – М.: «Знание», 1965. – 32 с.

10. Осетров О. Ф. Братерські зв'язки робітників Радянської України та Англії (1924–1927) / О. Ф. Осетров // УЗЖ. – 1966. – №8. – С.13–23.

11. Панкратов А. Международная деятельность советских профсоюз (1918–1941) / А. Панкратов. – Горский: Волго–Вятское книгоиздательство, 1972. – 480 с.

Vitenko Z. R., graduate student of the Faculty of History Education, Kyiv National Pedagogical University named after M. P. Drahomanov (Ukraine, Kyiv), svitanok93@mail.ru

Relations between trade unions of workers of Great Britain and Ukraine in 1924–1927

The article aims to clarify international political conditions, foreign policy mechanisms, internal driving forces and theoretical and methodological principles of research of foreign policy of Ukraine under a totalitarian system management.

The fundamental methodological principle in the study of social structures Ukrainian and English unions became historicism that allowed to reconstruct the necessary concrete historical events of the past. Using a comparative method allowed to allocate general and in particular of workers of public institutions.

The article is devoted to the study co workers of Soviet Ukraine and the United Kingdom in 1924–1927. The analysis of their work and mutual assistance to each other in the struggle for peace and better conditions of workers. Also, the features of the international activity of Ukrainian trade unions of the British labor movement, their interaction and by studying the linkages attempt to analyze the place of Ukrainian trade unions in these processes.

Keywords: proforhanizatsiyi, the political system, the system profobedyndan associations, trade unions, the trade union movement, the All.

Vitenko Z. P., аспирант факультета исторического образования, Киевский Национальный педагогический университет им. М. П. Драгоманова (Украина, Киев), svitanok93@mail.ru

Взаимоотношения профсоюзов Великобритании и трудящихся Украины в 1924–1927 гг.

Целью статьи является установление международно–политических условий, внешнеполитических механизмов, внутриполитических движущих сил и теоретико–методологических основ исследования внешней политики Украины в условиях тоталитарной системы управления.

Основопологающим методологическим принципом при изучении общественных структур Украинских и Английских профсоюзов стал историзм, который позволил реконструировать необходимые конкретно–исторические события прошлого. Использование сравнительного метода позволило выделить общее и особенное в деятельности рабочих общественных структурах.

Статья посвящена изучению сотрудничества рабочих Советской Украины и Великобритании в 1924–1927 гг. Осуществлен анализ их работы и взаимопомощь друг другу в борьбе за мир и лучшие условия труда рабочих. Также рассматриваются особенности международной деятельности украинских профсоюзов с английским рабочим движением, их взаимодействие и на основе изучения тех связей делается попытка анализа места украинских профсоюзов в этих процессах.

Ключевые слова: профорганизации, политическая система, система профобъединений объединений, пред–юнионы, профсоюзное движение, ВЦСПС.

УДК 94(477.87)«1920/1939»:321.1

Ладжун Ю. Ю., здобувач, ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (Україна, Ужгород), kaf–cstudy@uzhnu.edu.ua

ЕВОЛЮЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ НАСЕЛЕННЯ ЗАКАРПАТТЯ 1920–1939 РР.

Дослідження аналізує розвиток національної ідентичності населення Закарпаття. Автор описує дискусію серед закарпатських інтелектуалів про національну ідентичність. Увага приділяється розвитку російської національної самосвідомості та української національної ідентичності в 20–30–ті роки 20–го століття.

Ключові слова: Закарпаття, національна ідентичність, українська національна ідентичність, російська національна ідентичність, культурно–освітня діяльність.

Становлення та еволюція національної ідентичності населення Підкарпатської Русі (Закарпаття) міжвоєнного періоду є малодослідженою та контрверсійною темою. Зважаючи на те, що вона була заполітизована та викладалася лише через призму діяльності національно-культурних товариств, які мали українофільське чи русофільське спрямування. В сучасних умовах, більшість дослідників розглядають дану проблематику лише в рамках становлення української національної ідентичності. Відтак русофільство сприймається ними виключно як деструктивне явище, яке підривало процес національної консолідації українців Підкарпатської Русі (Закарпаття). Таким чином, метою нашого дослідження ми визначаємо процес еволюції національної ідентичності населення Підкарпатської Русі (Закарпаття).

Аналізуючи проблему джерельної бази дослідження еволюції національної ідентичності населення Підкарпатської Русі (Закарпаття), зазначимо, що з даної проблеми існує декілька узагальнюючих досліджень та дослідження, які стосуються вужчої проблематики. Серед узагальнюючих досліджень відмітимо праці: П. Ференца [10], І. Стряпка [8], П.–Р. Магочі [4].

Дослідження П. Ференца [11], на нашу думку, є найбільш системним з даної проблематики. Автор вивчає становлення національної ідентичності населення Підкарпатської Русі (Закарпаття) всеохопно, в усіх її проявах. Більша частина книги приділяє увагу національній ідентичності населення в чехословацький період, але він досліджує й проблему національної ідентичності населення другої половини XIX ст. Зазначимо, що автор намагається довести українськість населення Закарпаття та змістити формування української ідентичності в глибину віків. На нашу думку, При цьому українська ідентичність визначається ним а-ргіогі. Спроби формування російської національної ідентичності розглядаються ним лише як провокації чи політичні маніпуляції влади. Монографія І. Стряпка [8] присвячена діяльності товариства «Просвіта» у 1920–1939 рр. Автор торкається проблеми національної ідентичності населення, більше уваги приділяє тому, як українофільський та русофільський рух. Підсумовуючи, зазначимо, що в усіх працях вивчається передусім формування українофільського руху. Русофільство розглядається здебільшого в якості деструктивної сили, яка перешкоджала національній консолідації населення Закарпаття.

До початку Першої світової війни в середовищі закарпатської інтелігенції сформувалися декілька потужних національно-культурних рухів, які репрезентували альтернативи національної ідентичності населення: русофільський – який пропагував російську національну ідентичність, народовецький, що згодом перетворився в українофільський. Народовецький національно-культурний рух ще не пропагував української національної ідентичності, але поступово наближався до цього. Існував ще угрофільський рух, який наголошував на споконвічному союзі між місцевим населенням та угорцями. Така тривала практика співжиття та взаємодії, на їхню думку, сформували унікальну ідентичність населення. Представниками цього напрямку були здебільшого представники місцевої інтелігенції, які були інтегровані до угорської еліти.

Мусимо зазначити, що досліджувати національну ідентичність населення дуже важко. Ми можемо

використовувати лише дані інтелігенції, яка фіксувала цю ідентичність. Підсумовуючи їх свідчення, ми можемо зробити висновок, що рівень чіткої національної ідентичності серед населення не було вироблено, власне її не було вироблено й серед інтелігенції. Проте, усі дані свідчать, що населення історичного Закарпаття піддавалося асиміляції, темпи якої поступово наростали. Тому висловлювалися припущення, що невдовзі населення повністю буде асимільоване угорцями. На нашу думку, на практиці, це означало, що національна ідентичність у населення була відсутньою, або в найкращому разі розмитою. Власне, вона не могла бути розвинена зважаючи на той факт, що навіть в середовищі інтелігенції, яка повинна була формувати дискурс ідентичності, не було сформовано єдиного підходу до цієї проблеми.

Варто зауважити, що наявність сталої, розвиненої національної ідентичності передбачає досить високий освітній та культурний розвиток населення. Адже, вона передбачає оперування досить складними поняттями та їх розуміння. Враховуючи той факт, що рівень писемності та освіченості населення був дуже низьким, ми констатуємо, що напередодні національна ідентичність не могла сформуватися.

Зрештою, культурно-освітня політика Угорщини щодо населення історичного Закарпаття була спрямована на асиміляцію. Зокрема, вона проявилася у сфері освіти. Так закон 1879 р. затвердив угорську мову як обов'язковий предмет навчання. Цей же закон визначав, що, починаючи з 1882 р., дипломи повинні були видавати лише тому, хто в достатній мірі володів угорською мовою. У 1907 р. міністр освіти Апоні провів шкільну реформу, ліквідувавши останні школи з руською (українською) мовою навчання і зменшивши кількість двомовних шкіл. Протягом 1907–1914 рр. кількість таких шкіл неухильно зменшувалася, а на 1914 р. їх залишилося лише 34. Поступова асиміляція населення угорцями відзначалася й галицькими дослідниками історичного Закарпаття. Таким чином, на початок XX ст. ситуація в культурно-освітній сфері історичного Закарпаття характеризувалася наступними цифрами. За даними офіційної статистики, 1900–1910 рр. русини (українці) склали більшість населення, але українську (руську) мову вживало лише 42% населення, угорську – 29%, румунську – понад 11%, німецьку – 10%, словацьку – понад 5%. Ще гіршою була ситуація серед інтелігенції. На Закарпатті нараховувалося 4693 представники інтелігенції. З них 1170 працювали в народній освіті. Українську (руську) мову серед освітян вживало лише 8%, угорську – 69%. Із 1648 представників політико-адміністративного апарату й органів судочинства – 1,2%, угорську – 95%, із 853 представників духовенства – 12% і 681 працівників охорони здоров'я 571 – 13% та 76%, а із 121 представника науки, культури, мистецтва і літератури жоден не розмовляв українською мовою [5, с. 6–7].

Перша світова війна прискорила процес формування національної свідомості населення. Коли мова заходить про її наслідки, як правило, наводиться статистика жертв та руйнувань, втрати воюючих сторін, спад економіки та рівня життя населення. Щоправда, війна мала й інший бік медалі, як не парадоксально це звучить, але вона сприятливо вплинула на процес консолідації народів Центральної Європи та Балкан. Зрештою, вона призвела до державотворчих процесів. Дослідники називають

цей процес «із війни у націю» (Стряпко), адже саме Перша світова війна стала каталізатором який прискорив процес консолідації націй, зростання їхньої національної свідомості. Як правило, вплив позначався через посилення відчуття відмінності від представників інших народів, які воювали пліч-о-пліч, або були ворогами. Або посилення почуття єдності народів, які були розділені в межах Австро-Угорської та Російської імперій. Колишні селяни, а теперішні вояки австро-угорської, німецької чи російської армій, гостро відчували свої національні особливості, створювали національні клуби та земляцтва та охочіше сприймали ідею національної державності.

Більшість дослідників, вказуючи на зростання української національної свідомості населення Підкарпатської Русі (Закарпаття) після Першої світової війни посиляються на діяльність Народних Рад. Вони, висловлюючи прагнення населення, приймають рішення про злуку з Україною. Угорський уряд, щоб зберегти під своїм контролем ці території, пішов на деякі поступки: було проголошено «Закон №10 про Руську Країну», який давав краю певні автономні права. 10 грудня 1918 р. уряд скликав делегатів від Закарпаття для обговорення цього законопроекту. Однак, якщо представники інтелігенції висловлювалися дуже помірковано, то делегати від селян були рішуче налаштовані проти будь-якого союзу з Угорщиною. Збори відхилили угорський законопроект і постановили скликати загальні збори в Хусті, які мали визначити майбутнє Угорської Русі. Збори, які мали репрезентувати все населення Угорської Русі, відбулися в Хусті 21 січня 1919 р. На них було прийнято таку постанову про об'єднання історичного Закарпаття з Стороною Україною [7, с. 224]. Хоча дехто з дослідників висловлює сумнів у тому, що Хустський Конгрес представляв усе населення історичного Закарпаття [1, с. 159], однак 4 із 5 Народних Рад, які діяли на теренах Закарпаття: 2 листопада 1918 р. Хустська Руська Народна Рада, 8 грудня 1918 р. Свалявська Руська Народна Рада, 18 грудня 1918 р. Народна Рада в Сиготі, 8 листопада 1918 р. Руська Народна Рада в Старій Любовні (Пряшівщина) прийняли рішення про злуку з Україною [12, с. 306]. Вірною Угорщині залишилася лише Ужгородська Рада. В силу міжнародних обставин, рішення про приєднання Закарпаття до України не було втілено в життя.

На нашу думку, твердження про зростання саме української національної ідентичності серед населення, використовуючи приклад Народних Рад є перебільшенням. Народні Ради організовувалися та проводилися дуже малим колом жителів. Вони не відображали настроїв населення, а скоріше показували настрої лідерів відповідних Народних Рад. Важливо й те, що якби відбулося масове зростання національної свідомості населення після Першої світової війни ми б не стикнулися з феноменом українофільства та русофільства міжвоєнного періоду. Адже дослідники зазначають, що розкол на українофілів та русофілів та їх протистояння було важливим політичним чинником [8]. Тому як тільки постала альтернатива у вигляді приєднання до Чехословацької Республіки, майже уся інтелігенція обрали саме її. До того ж новостворена держава обіцяла надання широкої автономії. Обов'язок надання автономії був зафіксований у міжнародних договорах.

Другим фактом, який вказують дослідники, є посилення на представників закарпатської інтелігенції, які також зазначали, що Перша світова війна мала

визначальний вплив на зростання національної свідомості населення. Прикладом цього може бути В. Шандор, який у своїх «Споминах» описує, як здивувалися селяни, коли виявилось, що вони розуміють «москалів» (полонених російської армії) і можуть вільно спілкуватися з ними [13, с. 14]. На його думку, це сприяло усвідомленню населенням своєї єдності з іншими українськими землями. Таким чином, дослідники вважали, що війна та контакти, що її мало населення, з іншими націями та українцями Галичини і Наддніпрянщини спричинили й зростання національної свідомості населення Закарпаття. Проте, малоімовірними здаються факти того, що населення Підкарпатської Русі (Закарпаття) мали можливість спілкуватися з полоненими.

Аналізуючи проблему стану національної ідентичності населення в міжвоєнний період, ми відзначимо, що населення не демонструвало сталої ідентичності.

Чехословацька держава, якій було передано землі Підкарпатської Русі (Закарпаття), змушена була прислати державних службовців з чеських та словацьких земель, а учителів рекрутувати з-поміж емігрантів з українських земель та Росії. При цьому зазначалося, що місцева інтелігенція сильно змадяризована та лояльна Угорщині. Сильні проугорські настрої та відсутність власної національної свідомості були однією з причин відмови у наданні автономії.

Важливим етапом становлення національної ідентичності населення стало формування українофільського національно-культурного руху, який гуртувався довкола товариства «Просвіта» та консолідацію русофільського руху – довкола «Общества ім. А. Духновича». Обидва національно-культурні рухи проводили культурну, освітню, наукову, просвітницьку діяльність спрямовану на формування української та російської національної ідентичності. Загалом їх суперництво було важливим фактором національної політики чехословацького уряду в історичному Закарпатті. Якщо порівнювати «чехословацький період» з кінцем XIX ст. відмінність полягає в тому, що в цей час населення масово включається в протистояння між національно-культурними рухами та починає визначати власну ідентичність [3, с. 25].

Протягом міжвоєнного періоду в середовищі інтелігенції, та й населення загалом, відбулася еволюція національної ідентичності. Назагал, між собою боролися українська та російська національні ідентичності, але вони пройшли певний шлях розвитку відобразившись в етнімі який використовували представники того чи іншого напрямку. Зазначимо, що в 20–30-х рр. XX ст. домінуючими були українофільство та русофільство, але в межах цих напрямків співіснували й інші.

В Чехословацькій Республіці юридично було закріплено етнімі населення Підкарпатської Русі (Закарпаття) – термін русини. Проте, більшість представників інтелігенції відмовилися від його використання, оскільки притримувалися русофільської, або українофільської орієнтації. Інша частина спекулювала використанням цього етнімі. На початку 20-х рр. XX ст. частина інтелігенції та населення притримувалися «русинської ідентичності» – до таких належав, наприклад, Василь Гаджега. Представники цього напрямку продовжували використовувати етнімі русини для позначення населення Підкарпатської Русі. Вони наголошували на тому, що русини через тривалу відірваність від східних

слов'ян відрізняються від українців та росіян. Щоправда, перебуваючи в товаристві «Просвіта» більшість представників цього напрямку з часом стали схилитися до української національної ідентичності.

Більша частина інтелігенції, яка перебувала в лавах товариства «Просвіта» пройшла своєрідну еволюцію щодо національної ідентичності – А. Волошин, В. Желтвай, А. Штефан [14] брати Брашайки та інші. На початку ХХ ст. вони використовували термін русини для позначення національної приналежності населення. Проте, вказували на спорідненість між населенням Підкарпатської Русі та населенням інших українських земель. На початку 20–х рр. ХХ ст. поряд з терміном русини вживається термін малороси та зрідка українці. Як правило вони поєднували такі терміни: руські/малороси, русини/малороси. В даному випадку ми можемо простежити еволюцію поглядів стосовно етнічної ідентичності населення. Лише в 30–х рр. ХХ ст. представники цієї групи починають вживати етнонім українці. Прикметно, що деякі з них продовжили в дужках використовувати терміни русини, руські.

Така еволюція в поглядах вказує, що українська національна ідентичність не встановилася після Першої світової війни, а виникла в результаті складної еволюції та змін в середовищі старшого покоління закарпатської інтелігенції.

Третя група – молоде покоління інтелігенції: Ю. Химинець, В. Шандор, С. Росоха та інші. Вони пройшли соціалізацію вже в Чехословацькій Республіці, вирости в період протистояння між українофілами та русофілами. Для них було характерним чітке, навіть загострене почуття національної ідентичності. У середовищі цієї групи національна ідентичність ніколи не викликала сумніву. Вони здебільшого використовували термін українці. На цій основі часто вступали в суперечки з органами влади ЧСР, які традиційно позначали населення Підкарпатської Русі (Закарпаття) як русинів.

Четверта група, яка перебувала в лавах товариства «Просвіта» – емігранти з Галичини та Наддніпрянщини. Вони активно впливали на формування національної ідентичності населення. Здійснюючи історичні, мовні, культурні дослідження, будучи вчителями вони прищеплювали українську ідентичність своїм вихованцям. Хоч безпосередньо ця група й не представляла населення Підкарпатської Русі (Закарпаття), але її вплив на формування національної ідентичності був надзвичайно важливим.

В межах русофільського руху також існували декілька течій. Карпаторосси – вони були представниками здебільшого старшого покоління інтелігенції. Для цієї течії засадничою була теорія «великага руссага народа», який поділявся на декілька частин. В Російській імперії виходили з того, що таких частин було три – малороси, белороси, великороси. В Підкарпатській Русі (Закарпатті) ця теорія була доопрацьована. Зокрема було додано карпатороссов. Їх визначали як слов'янське населення Карпат, яке протягом довгого часу було відірване від східних слов'ян, але зуміло уникнути асиміляції. Відповідно, воно відрізнялося від усіх інших частин «великого руссага народа» [2, с. 8], а особливо від малоросов. Загалом ця концепція визнавала, що українці, білороси та росіяни мають свої національні та культурні особливості, але розглядала їх виключно як територіальні.

Загалом ця теорія ґрунтувалася на специфіці німців. Вказуючи, що як й в німців, де були сильні територіальні, мовні та культурні відмінності, населення від Карпат до Камчатки творить єдину націю.

Друга група складалася з політичних русофілів – людей, які не мали глибоко вкоріненої російської ідентичності – С. Фенцик, А. Бродій. Вони підтримували русофільство скоріше з політичних мотивів. Найбільше для їх означення підходить термін – автохтоніста-мадярони. У цієї групи існувала сильна про угорська орієнтація, як політична так й культурна. Вони радше боролися за відокремлення Підкарпатської Русі (Закарпаття) від Чехословацької Республіки та входження до складу Угорщини. Дискусійним залишається питання стосовно їх національної ідентичності. На нашу думку, вони не мали чіткої ідентичності, але з політичних мотивів підтримували російську.

Третя група – молоді русофіли. Вони представляли молоде покоління русофільської інтелігенції, яке вступило в суспільне та політичне життя в 30–х рр. ХХ ст. На відміну від попередніх течій, для них характерним було повне прийняття російської національної ідентичності. На відміну від старшого покоління русофілів вони у своїх творах використовували виключно термін «русские» для позначення національної приналежності населення Підкарпатської Русі (Закарпаття).

Четверта група складалася з представників російської еміграції та емігрантів з українських земель, які дотримувалися русофільства. Ця група була досить потужною та впливовою. На нашу думку, вони виступали ідеологічним центром русофільства.

Результати переписів населення проведених у Чехословацькій Республіці засвідчили, що переважна більшість населення використовували термін русини та руські для позначення своєї національної приналежності. Яскравим прикладом цього є мовний плебісцит 1937 р. під час якого батьки змушені були вирішити, якому підручнику віддати перевагу – руській граматиці І. Панькевича чи русскої граматики Є. Сабова. Таким чином, саме малоосвічені батьки мали зробити вибір. Ще до голосування почалися різноманітні махінації. Перш, ніж відбулося голосування, підручник І. Панькевича був схарактеризований як малоруський (український), а Є. Сабова – як руський. Результатом голосування стала беззаперечна перемога «русскої граматики» Є. Сабова – її обрало 313 шкіл; граматику І. Панькевича – 114 [4, с. 137].

Іронія полягала в тому, що батьки вважали: необхідно обирати між українською та руською граматику. Оскільки більшість населення ідентифікувала себе як «руські», то їх вибір і був на користь «русскої», що фонетично й граматично близька до «руської» граматики. Такі результати свідчать, що переважна більшість населення ідентифікувала себе як руські, русини.

Підсумовуючи ми можемо зробити висновок, що в середовищі інтелігенції сформувалося два потужні рухи – українофіли та русофіли, які представляли можливі альтернативи національної ідентичності населення. Обидва зазначені рухи пройшли тривалий шлях еволюції. Якщо в 20–х рр. ХХ ст. серед них домінували погляди, які визнавали українську чи російську ідентичність, але з певними застереженнями то в 30–ті рр. ХХ ст. вони презентували виключно українську або російську

ідентичність. Дискусії та протистояння серед інтелігенції свідчили про те, що процес національної консолідації населення Підкарпатської Русі (Закарпаття) лише починався. Невизначеність серед інтелігенції позначалася на стані національної ідентичності серед населення. Воно здебільшого ідентифікувало себе як руські, русини, але не мало чітко виражених пріоритетів щодо української або російської національної ідентичності.

Список використаних джерел

1. Болдизхар М. М. Закарпаття між двома світовими війнами. – Ужгород, 1993.
2. Зоркій Н. Доказано–ли научно существование вполне самостоятельного «украинского языка»? – Ужгород, 1924.
3. Ладжун Ю. Дискусії між «Просвітою» та «Обществом им. А. Духновича» щодо національної приналежності русинів Підкарпатської Русі // Науковий вісник Ужгородського університету, серія «Історія». – 2013. – Вип. 1 (30). – С. 23–27.
4. Магочий П. Формування національної самосвідомості: Підкарпатська Русь (1848–1948). – Ужгород, 1994.
5. Мазурок О. Юрій Жаткович як історик та етнограф. – Ужгород, 2001.
6. Наречія околиці Рахова (Марам.). Переведено із брошури Александра Бонкалова, профессора гимназии дьендешской. – Наука, 1911. – С. 6.
7. Стерчо П. Карпато–українська держава: До історії визвольної боротьби карпатських українців у 1919–1939 роках. – Торонто, 1965.
8. Стряпко І. Товариство «Просвіта» в громадсько–політичному та культурному житті Закарпаття (1920–1939). – Ужгород, 2012.
9. Тіхий Ф. Розвиток сучасної літературної мови на Підкарпатській Русі. – Ужгород, 1996.
10. Ференц П. Етнонаціональна орієнтація українців Закарпаття в 20–30–ті роки ХХ століття. – Мукачево, 2005.
11. Ференц П. Вплив культурних факторів на зростання української національної свідомості українців Закарпаття другої половини ХІХ – першої половини ХХ ст. // Карпатика. – 2001. – Вип. 12. – С. 250–264.
12. Химинець Ю. Тернистий шлях до України. – Ужгород, 1998.
13. Шандор В. Спомини. Карпатська Україна 1938–1939. – Ужгород, 2000.
14. Штефан А. За правду і волю: Спомини і дещо з історії Карпатської України. – Торонто, 1973.

References

1. Boldyhar M. M. Zakarpattia mizh dvoma svitovumu. – Uzhhorod, 1993.
2. Zorkij N. Dokazano–ly naychno syschestvovanie vpolne samostoyatel'nogo «ukrainskoho jazuka»? – Uzhhorod, 1924.
3. Ladjun Y. Discusii mizh «Prosvitou» ta «Obschestvom im. A. Duxnovucha» shchodo natsionalnoi prunalezhnosti rusuniv Pidkarpatskoi Rysi // Naykovuj visnuh Uzhhorodskoho universitetu, serija «Istorija». – 2013. – Vyp. 1 (30). – S. 23–27.
4. Mahochiy P. Formyvannja natsionalnoi svidomosti: Pidkarpatska Rus (1848–1948). – Uzhhorod, 1994.
5. Mazurok O. Yuri Zhatkovych jak istoruk ta etnohraf. – Uzhhorod, 2001.
6. Narechiya okolys Rakhov (Maram.). Perevedeno iz broshyru Alexandra Bonkalova, professor hymnazij dendeshskoy. – Nayka, 1911. – S. 6.
7. Stercho P. Karpato–Ykrainska derzhava: Do istorii vuzvolnoi borotbu karpatskux ukrainsiv v 1919–1939 roku. – Toronto, 1965.
8. Strjapko I. Tovarusstvo «Prosvita» v hromadsko–politichnomu ta kulturnomu zhutti Zakarpattja (1920–1939). – Uzhhorod, 2012.
9. Tihyy F. Rozvutok sychasnoi literatyrnoi movu na Pidkarpatskij Rysi. – Uzhhorod, 1996.
10. Ferenz P. Etnonatsionalna orientasijsja ukrainsiv Zakarpattja v 20–30 roku XX stolittja. – Mukacheve, 2005.
11. Ferenz P. Vpluv kulturnux faktoriv na zrostannja ukrainskoi natsionalnoi svidomosti ukrainsiv Zakarpattja dryhoi polovunu XIX – pershoi polovunu XX st. // Karpatyka. – 2001. – Vyp. 12. – S. 250–264.
12. Hymynets Y. Ternustuj shljax do Ukrainu. – Uzhhorod, 1998.
13. Sandor V. Spomunu. Karpatska Ukraina 1938–1939. – Uzhhorod, 2000.
14. Stefan A. Za pravdy i voly: Spomunu i descho z istorii Karpatskoi Ukrainu. – Toronto, 1973.

Ladjun Yu. Yu., the applicant, SHEE «Uzhhorod National University» (Ukraine, Uzhgorod), kaf–cstudy@uzhnu.edu.ua

The evolution of the national identity of the population of Transcarpathia 1920–1939

The study analyzes the development of national identity of the Transcarpathian population. Author describes the discussion among Transcarpathian intellectuals about the national identity. The attention is paid to the development of Russian national identity and Ukrainian national identity in the 20–30–years 20th century.

Keywords: Transcarpathia, national identity, Ukrainian national identity, Russian national identity, cultural–educational activity.

Ладжун Ю. Ю., соискатель, ГВУЗ «Ужгородский национальный университет» (Украина, Ужгород), kaf–cstudy@uzhnu.edu.ua

Эволюция национальной идентичности населения Закарпатья 1920–1939 гг.

Исследование анализирует развитие национальной идентичности населения Закарпатья. Автор описывает дискуссию среди закарпатских интеллектуалов о национальной идентичности. Внимание уделяется развитию русского национального самосознания и украинской национальной идентичности в 20–30–е годы 20–го века.

Ключевые слова: Закарпатье, национальная идентичность, украинская национальная идентичность, российская национальная идентичность, культурно–образовательная деятельность.

* * *

УДК [94:371.12:65.012.124](477.54)«1920»

Маньківська Т. О.,

кандидат історичних наук, старший лаборант кафедри географії, Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди (Україна, Харків), tmankivska@ukr.net

АНКЕТИ ЯК ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ СКЛАДУ І СТАНОВИЩА ВЧИТЕЛІВ М. ХАРКОВА У ІІ ПОЛОВИНІ 1920–Х РР.

Аналізується значення анкет учителів Харкова ІІ половини 1920–х років як джерела вивчення складу та становища шкільних педагогів міста. Документи розкривають відомості про віковий, статевий, національний та соціальний склад харківських вчителів, їх освітній і професійний рівень, час і місце отримання освіти, стаж педагогічної праці. Питання, на які шкільні вчителі відповідали в анкетах, побічно несуть також інформацію про рівень матеріального забезпечення (розмір заробітної платні, як самих педагогів, так і членів їх родин), склад сім'ї, умови проживання (житлове забезпечення). Цінність анкет як історичного джерела забезпечується і тим, що більшість даних, уміщених у них, відсутні в офіційних статистичних збірниках 1920–х років. На основі порівняння з даними анкет попереднього періоду (1921 року) прослідковуються зміни в складі вчителів Харкова, аналізуються причини цих змін.

Ключові слова: анкети, історичне джерело, вчителі, Харків, 1920–ті роки.

Після поразки національно–визвольних змагань і остаточного встановлення влади більшовиків в Україні розпочався процес перебудови всіх сфер життя на радянський лад. Важливе значення у державному будівництві радянський уряд надавав сфері освіти, зважаючи на її пропагандистські можливості. Ключовою ланкою школи було вчителство, у більшості своїй з дореволюційним досвідом роботи й освітою, а тому його підбору й перевихованню влада надавала великого значення.

Проблемам складу та становища вчителів в Україні в 1920–х рр. приділяли увагу автори монографії «Нариси повсякденного життя радянської України в добу непу (1921–1928 рр.)» [11], а також дослідники В. В. Липинський [10], І. О. Кліцаков [9]. Для більш поглибленого вивчення доцільним буде звернення до регіонального аспекту зазначеної проблематики. Оскільки питання складу і становища вчителів Харкова у ІІ половині 1920–х рр. не є достатньо дослідженим у